

ACTA HISTORICA
UNIVERSITATIS KLAIPEDENSIS

IX

**KLAIPĖDOS
KRAŠTAS
1920–1924 M.
ARCHYVINIUOSE
DOKUMENTUOSE**

KLAIPĖDOS UNIVERSITETO
BALTIJOS REGIONO ISTORIJOS IR ARCHEOLOGIJOS INSTITUTAS
2003

UDK 947.45.07
Kl-22

Vadovaujantis Klaipėdos universiteto Senato 2003 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. 102 „*Dėl universitetinių institutų steigimo*“, KU Rektoriaus 2003 m. birželio 23 d. įsakymu Nr. 161 2003 m. liepos 1 d. įteisintas Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas (vietoj Socialinių mokslų fakulteto Vakarų Lietuvos ir Prūsijos istorijos centro)

Redakcijos kolegija:

prof. habil. dr. Vladas Žulkus (KU)
dr. Silva Pocytė (KU)
doc. dr. Vygantas Vareikis (KU)
habil. dr. Alvydas Nikžentaitis (Lietuvos istorijos institutas)
dr. Vacys Vaivada (KU)
doc. dr. Ruth Leiserowitz (Humboldto universitetas Berlyne (Vokietija))
doc. dr. Saulius Kaubrys (VU)

Sudarytoja Silva Pocytė

Knygos leidimą rėmė Klaipėdos m. savivaldybė

© Klaipėdos universitetas, 2003

ISBN 9955-585-28-5

Klaipėdos universiteto leidykla

Acta Historica Universitatis Klaipedensis IX
Klaipėdos kraštas 1920–1924 m. archyvinuose dokumentuose

Klaipėda, 2003

Redaktorė Roma Nikžentaitienė
Maketavo Lolita Zemlienė

SL 1335. 2003 12 10. Apimtis 20 sąl. sp. l. Tiražas 300 egz.
Klaipėdos universiteto leidykla, H. Manto 84, Klaipėda 5808
Tel. 8 46 39 88 91, el. paštas: leidykla@ku.lt
Dauginta Klaipėdos universiteto leidykloje, H. Manto 84, Klaipėda 5808

TURINYS

Pratarmė	5
Alvydas Nikžentaitis. Klaipėdos problemos sprendimo galimybės Lenkijos Respublikos diplomatų akimis	6
Vygantas Vareikis. 1923 metų Klaipėdos krašto sukilimo kontroversijos.....	23
Zenonas Butkus. Klaipėdos prijungimas prie Lietuvos 1923 m.: dokumentiniai liudijimai	54
Saulius Pivoras. Klaipėdos klausimas ir Švedijos diplomatija (1923 – 1926 m.)	72
Ēriks Jēkabsons. Latvijos požiūris į 1923 m. Klaipėdos įvykius.....	79
Darius Barasa. 1920 – 1921 m. Kaipėdos krašte tarnavusio prancūzų karininko dienoraštis.....	97
Recenzijos	136
Julius Žukas. Dainius Elertas. <i>Kopgalis</i> . Klaipėda: Libra Memelensis, 2002.....	136
Nijolė Strakauskaitė. Leonas Gineitis. <i>Kristijono Donelaičio aplinka</i> . Vilnius, 1998.....	138
Manfred Klein. Silva Pocyte. <i>Mažlietuviai Vokietijos imperijoje 1871 – 1914</i> . Vilnius: Vaga, 2002.....	140
Gediminas Bašinskas. Arūnė Liucija Arbušauskaitė. <i>Gyventojų mainai tarp Lietuvos ir Vokietijos pagal 1941 m. sausio 10 d. sutartį</i> . Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 2002.	143
Dainius Elertas. Apie populiarios Klaipėdos istorijos rašymą. (<i>Klaipėda. Istorija populiariai</i> . Klaipėda, 2002).....	146
Hektoras Vitkus. Rašymas apie Holokaustą ir istorinė lietuvių atmintis. (<i>Lietuvos žydų žudynių byla: Dokumentų ir straipsnių rinkinys</i> . Sudarė Alfonsas Eidintas. Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas. Vilnius: Vaga, 2001)	150
Silva Pocyte. Knygos apie Karaliaučiaus sritį. (<i>Восточная Пруссия глазами советских переселенцев: Первые годы Калининградской области в воспоминаниях и документах</i> . – СПб.: Изд-во «Бельведер», 2002.; Костяшов Ю., Маттес Э. <i>Изгнание прусского духа / Костяшов Ю. Запрещенное воспоминание / Маттес Э.</i> – Калининград: Изд-во КГУ, 2003. Сер. «Terra Baltica»).....	153
Jonas Genys. Nauja knyga apie Klaipėdos istoriją ir archeologiją. (Vladas Žulkus. <i>Viduramžių Klaipėda. Miestas ir pilis</i> . <i>Archeologija ir istorija</i> . Vilnius: Žara, 2002)	156

PRATARMĖ

2002 m. vasarą ir 2003 m. sausio mėn. minėjome dvi Klaipėdos miestui ir kraštui reikšmingas datas: Klaipėdos miesto įkūrimo 750-ąsias metines ir Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos 80-metį. Šių jubiliejų proga istoriografiją papildė keletas vertingų istorikų tyrinėjimų. Tai 7 autorių straipsnių rinkinys apie Klaipėdos istoriją *Klaipėda. Istorija populiariai* (Klaipėda, 2002), Vlado Žulkaus *Viduramžių Klaipėda. Miestas ir pilis. Archeologija ir istorija* (Vilnius, 2002), iš vokiečių į lietuvių kalbą išversta Johannes Sembritzki *Klaipėdos karališkojo Prūsijos jūrų ir prekybos miesto istorija. T. I.* (Klaipėda, 2002). Klaipėdos miesto istorija traukia ir užsienio mokslininkų dėmesį. Jubiliejniais metais pasirodė lietuvių ir vokiečių autorių parengtas ir Liuneburgo (Vokietija) Šiaurės rytų instituto išleistas *Nordost-Archiv: Zeitschrift für Regionalgeschichte. Neue Folge. Bd. X/2001.: Zu Wandel der Zeiten: Die Stadt Memel im 20. Jahrhundert.* Nordost-Institut (Lüneburg, 2002), prieš keletą mėnesių buvo išleista prancūzų istorikės Isabelle Chandovoinė studija *Prancūzmetis Klaipėdoje ir kas po to (1920–1932)* (Vilnius, 2003), kurioje Klaipėdos krašto istorija nagrinėjama, remiantis Prancūzijos archyvų dokumentais.

Klaipėdos miesto ir krašto istoriografijos tyrimus papildė šis *Acta Historica Universitatis Klaipedensis. T. IX*, skirtas Klaipėdos krašto padėčiai 1920 – 1924 m. aptarti, didžiausią dėmesį kreipiant į 1923 m. sausio įvykius. Kiekvienais metais, minint Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos metines, visuomenėje kyla nemaža ginčų dėl šio įvykio kilmės, svarbos, vietos gyventojų laikysenos. Norėdami, kad išankstinė nuomonė šiuo klausimu neužgožtų 1923 m. pradžios įvykių Klaipėdoje objektyvių vertinimų, pateikiame nedidelį pluoštą Lietuvos, Latvijos, Lenkijos, Vokietijos, Rusijos, Švedijos archyvuose saugomų dokumentų fragmentų, kurie atskleidžia ne tik situaciją Klaipėdos krašte ir Lietuvoje aptariamuoju laikotarpiu, bet ir kaimyninių valstybių poziciją bei vertinimus. Užsienio kalba parašyti dokumentai yra išversti ir pirmą kartą publikuojami lietuvių kalba. Greta lietuviško teksto yra spausdinamos ir kai kurių dokumentų kopijos. Šiuos šaltinius noriai sutiko pristatyti ir "prakalbinti" Lietuvos ir Latvijos istorikai: doc. dr. Vygantas Vareikis (Klaipėdos universitetas), doc. dr. Ēriks Jēkabsons (Latvijos universitetas), doc. dr. Saulius Pivoras (Vytauto Didžiojo universitetas), prof. Zenonas Butkus (Vilniaus universitetas), habil. dr. Alvydas Nikžentaitis (Lietuvos istorijos institutas). Išskirtinio dėmesio turėtų sulaukti iki šiol nepublikuotas prancūzų Alpių šaulių bataliono karininko dienoraštis, kuriame pasakojama apie prancūzmetį Klaipėdoje. Šio dokumento atsiradimo istoriją parašė ir iš prancūzų kalbos išvertė Darius Barasa (Šilutės muziejus).

Leidinio rengėjai tikisi, jog šis tomas sulauks istorikų, studentų ir visų, besidominčių Klaipėdos krašto istorija, dėmesio.

2003 m. gruodis

Sudarytoja dr. Silva Pocyte